

ДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

ON THE ISSUE OF GENDER DIFFERENCES IN BEHAVIOR IN CONFLICT SITUATIONS

У статті розглядається проблема гендерних відмінностей поведінки в конфліктних ситуаціях. Поведінка в конфлікті зумовлюється біологічними, культуральними, національними та іншими характеристиками. Чоловіки схильні займати активну позицію у вирішенні конфліктів, а жінки уникають відкритої конфронтації з опонентом. Визначено, що поведінка чоловіків та жінок у конфліктах значною мірою залежить від статі опонента. У конфліктах з представниками однієї статі чоловіки виявляють високу впевненість, цілеспрямованість, гнучкість. Для жінок суттєвим чинником у конфлікті є особистісні реакції та симпатії до опонента. Розглянуто поняття «гендер» та «гендерні відмінності». Гендерні відмінності пов'язані зі статтю учасників конфлікту, що зумовлений взаємними непорозуміннями і розходженнями інтересів, цінностей, потреб, ідеалів. Розглянута гендерна нерівність як один із чинників виникнення конфліктів між чоловіками та жінками. Проведено порівняльний аналіз проявів агресивності у чоловіків та жінок. Виявлено, що у представників обох статей переважає індекс ворожості, але у чоловіків більше, ніж у жінок. Існують відмінності у проявах агресивності: у чоловіків переважає показник вербальної агресії, а у жінок – роздратування. Виявлено рівномірність розповсюдження маскуліних та андрогінних та малу розповсюдженість фемінних чоловіків. Серед жіночої частини вибірки більшості притаманна фемінність. Фемінних жінок більше, ніж маскуліних чоловіків. Порівняльний аналіз особливостей поведінки в конфліктній ситуації жінок та чоловіків показав, що у чоловіків переважає показник компромісу, а у жінок присутній змішаний тип. Чоловіки у конфліктній ситуації прагнуть до знаходження взаємовигідного рішення для обох конфлікуючих сторін, а жінки дбають про домінування одночасно декількох стратегій поведінки у конфліктній ситуації.

Ключові слова: гендерні відмінності, гендер, маскуліність, фемінність, конфлікт, агресивність.

The article considers the problem of the gender differences in behavior in conflict situations. Behavior in conflict is determined by biological, cultural, national and other characteristics. Men tend to take an active position in resolving conflicts, while women avoid open confrontation with an opponent. It has been determined that the behavior of men and women in conflicts largely depends on the gender of the opponent. In conflicts with members of the same sex, men show high confidence, determination, and flexibility. For women, a significant factor in the conflict is personal reactions and sympathy for the opponent. The concepts of "gender" and "gender differences" are considered. Gender differences are associated with the position of the parties to the conflict, which is due to mutual misunderstandings and differences in interests, values, needs, and ideals. Gender inequality is considered as one of the factors in the emergence of conflicts between men and women. A comparative analysis of manifestations of aggressiveness in men and women was carried out. It was revealed that the hostility index predominates in representatives of both sexes, but in men to a greater extent than in women. There are differences in the manifestations of aggressiveness: in men, the indicator of verbal aggression predominates, and in women, irritation predominates. The uniformity of distribution of masculine and androgynous and the low prevalence of feminine men was revealed. Among the female part of the sample, the majority are characterized by femininity. There are more feminine women than masculine men. A comparative analysis of the characteristics of behavior in a conflict situation between women and men showed that in men the indicator of compromise predominates, and in women it is a mixed type. Men in a conflict situation strive to find a mutually beneficial solution for both conflicting parties, and women strive to simultaneously dominate several strategies of behavior in a conflict situation.

Key words: gender differences, gender, masculinity, femininity, conflict, aggressiveness.

УДК 159.922
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.55.24>

Скворчевська Є.Л.

к.психол.н.,

доцент кафедри прикладної психології
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

Постановка проблеми. Конфлікт є невід'ємною частиною повсякденного життя, починаючи з внутрішньоособистісної і до міжнародної, політичної, міжособистісної та інших сфер. Конфлікти трапляються з кожним.

Поведінка в конфлікті зумовлюється біологічними, культуральними, національними та іншими характеристиками. Чоловіки схильні займати активну позицію у вирішенні конфліктів, а жінки уникають відкритої конфронтації з опонентом.

Суспільство зазнає змін стосовно уявлень про ролі чоловіків та жінок. Актуальною є ідея рівності статей, в тому числі у сфері соціаль-

но-трудових відносин. З огляду на це все частіше проводяться дослідження, предметом яких є поведінка чоловіків і жінок у різних виробничих ситуаціях.

Громадське життя немислиме без зіткнення ідей, життєвих позицій, цілей як окремих людей, так і малих та великих колективів, інших спільнот. Постійно виникають розбіжності і протиріччя різних сторін, які нерідко переростають у конфлікти. Конфлікти – це невід'ємна сторона людських відносин. Що стосується організаційних конфліктів, то вони неминуче супроводжують діяльність трудових колективів, виступаючи в ролі як негативного, так

і позитивного чинника, що впливає на функціонування і розвиток усієї організації.

Це дозволяє зробити висновок про необхідність більш детального підходу до вирішення проблеми гендерних відмінностей поведінки в конфліктних ситуаціях.

Мета статті – вивчити особливості гендерних відмінностей поведінки в конфліктних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення теорії гендеру неможливе без урахування соціальних умов життя. Поняття «гендер» має множинний і ситуативний характер. Уявлення про те, що означає бути жінкою чи чоловіком, змінюється залежно від історичного і соціально-культурного контексту.

Проблема гендеру в різних наукових сферах все більше привертає увагу дослідників, адже відмінностей між соціальним, біологічним, психологічним є досить багато, причини яких мають бути досить ретельно вивчені.

Гендерні відмінності – це відмінності поведінки, які пов'язані зі статтю учасників конфлікту та зумовлені взаємними непорозуміннями і розходженнями інтересів, цінностей, потреб, ідеалів [1].

Л. Наливайко, Л. Марценюк зазначають, що гендерна рівність – це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Гендерна нерівність є чинником виникнення конфліктів між жінками та чоловіками. Жінки в Україні отримують менш відповідальні посади, меншу зарплату, вони менше представлені у різних органах влади [2].

О. Федорінова, Я. Гапочка зазначають, що юнаки під впливом емоцій часто бувають жорстокіші та вирішують конфлікти погрозами, бійкою, підкреслюючи свою силу та могутність. Дівчата відчують емоційну напругу, намагаються підлаштуватись під ситуацію. Юнаки менш гнучкі і більш ригідні, а дівчата лабільні та здатні, пристосовуючись до умов, маніпулювати обставинами та реакціями [3].

На думку Н. Хупавцевої, Н. Речун, поведінка чоловіків та жінок у конфліктах значною мірою залежить від статі опонента. У конфліктах з чоловіками чоловіки виявляють високу впевненість, цілеспрямованість, гнучкість. Водночас жінки у конфліктах поводяться зовсім інакше, для них стать опонента не є значущим чинником їх поведінки, однак вона є суттєвим чинником їх особистісних реакцій, симпатій, конструктивності та гнучкості рішень [4].

Отже, в основі різної поведінки чоловіків та жінок в конфліктній ситуації лежать гендерні відмінності – відмінності поведінки, які пов'язані зі статтю учасників конфлікту та зумовлені

взаємними непорозуміннями і розходженнями інтересів, цінностей, потреб, ідеалів.

Розглянемо дослідження гендерних відмінностей поведінки в конфліктних ситуаціях.

Емпіричні психодіагностичні методики:

– опитувальник агресивності (А. Басса – А. Дарки);

– тест «Маскулінність-фемінність» (С. Бем);

– тест «Поведінка в конфліктній ситуації» (К. Томаса – Р. Кілманна).

У дослідженні гендерних відмінностей поведінки в конфліктних ситуаціях взяло участь 66 осіб – 33 жінки та 33 чоловіка віком від 21 до 55 років. Середній вік респондентів склав $33,8 \pm 0,3$ року.

Дослідження агресивності проводилося за допомогою опитувальника агресивності (А. Басса – А. Дарки). Результати представлені на рис. 1.

Дослідження схильності агресії у чоловіків показало, що у більшості чоловіків переважає індекс ворожості (56,66%). Для чоловіків характерні такі прояви ворожості, як гнів, образа, роздратованість.

Переважає показник вербальної агресії, що складає 39,39%. Отримані результати свідчать про схильність чоловіків до виразу негативних почуттів як через форму (крик, вереск), так і через зміст словесних відповідей (прокляття, погрози).

У 30,30% досліджуваних виявлений змішаний тип. Отримані результати свідчать про схильність чоловіків до прояву різноманітних типів агресивних реакцій під час конфліктної взаємодії.

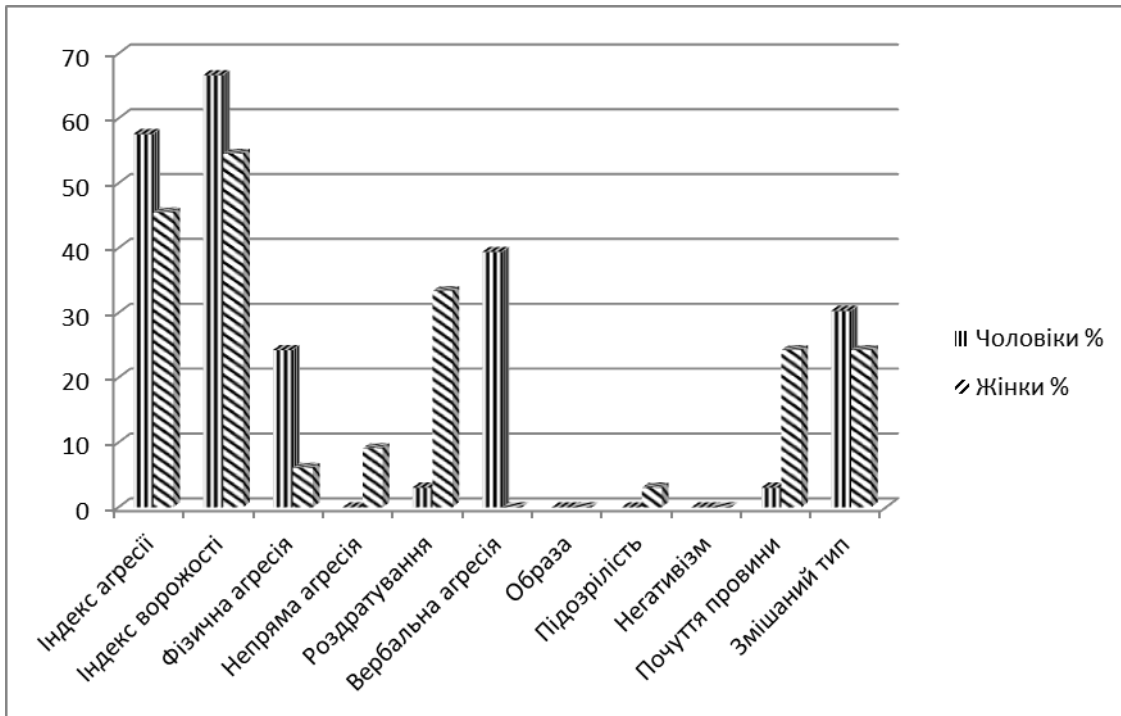
Показник фізичної агресії виявлений у 24,24% досліджуваних. Отримані результати свідчать про схильність чоловіків до використання фізичної сили проти іншої особи.

У 3,03% досліджуваних виявлені показники роздратування та почуття провини. Отримані результати свідчать про готовність до прояву негативних почуттів у разі найменшого порушення (запальність, грубість). Відзначається здатність чоловіків переживати почуття провини через власні дії та вчинки.

Дослідження схильності до агресії у жінок показало, що у більшості жінок переважає індекс ворожості (54,54%). Для жінок характерні такі прояви ворожості, як гнів, образа, роздратованість.

Переважає показник роздратування у 33,33%. Отримані результати свідчать про схильність жінок до проявів грубості, запальності при будь-якому конфлікті.

Почуття провини та змішаний тип виявлено у 24,24%. Отримані результати свідчать про здатність жінок переживати почуття провини через власні дії та вчинки. У них відзначаються прояви різноманітних типів агресивних реакцій під час конфліктної взаємодії.

Рис. 1. Порівняльний аналіз рівня агресії у чоловіків та жінок

Непряма агресія виявлена у 9,09% опитаних. Отримані результати свідчать про намагання жінок проявляти агресію щодо оточуючих обхідним шляхом через наклепи та розповсюдження пліток.

Фізична агресія виявлена у 6,06% респондентів. Отримані результати свідчать про схильність жінок до використання фізичної сили проти іншої особи.

У 3,03% досліджуваних виявлений показник підозрілості. Отримані результати свідчать про схильність жінок до недовіри й обережності щодо людей аж до переконання в тому, що інші люди планують і роблять шкоду.

Таким чином, порівняльний аналіз агресії у чоловіків та жінок показав, що у чоловіків та жінок переважає індекс ворожості, але у чоловіків більше, ніж у жінок (66,66% та 54,54% відповідно). У чоловіків переважає показник вербальної агресії, у жінок – роздратування.

Дослідження рис маскулінності-фемінності у чоловіків та жінок проводилося за допомогою теста «Маскулінність-фемінність» (С. Бем). Результати представлені на рис. 2.

Дослідження схильності до маскулінності-фемінності у чоловіків показав, що у більшості чоловіків переважає показник маскулінності (51,51%). Отримані результати свідчать про переважання у чоловіків таких притаманних чоловікам якостей, як віра в себе, схильність захищати свої погляди, незалежність, атлетичність, наполегливість, сила особистості, сила, аналітичні здібності, здатність до лідерства, схильність до ризику тощо.

Андрогінність переважає у 42,42% досліджуваних. Отримані результати свідчать про переважання у чоловіків амбівалентних якостей, притаманних як жіночій, так і чоловічій статі.

У меншості виявлені показники яскраво вираженої фемінності та маскулінності (3,03%). Отримані результати свідчать про притаманні яскраво виражені жіночі та чоловічі якості.

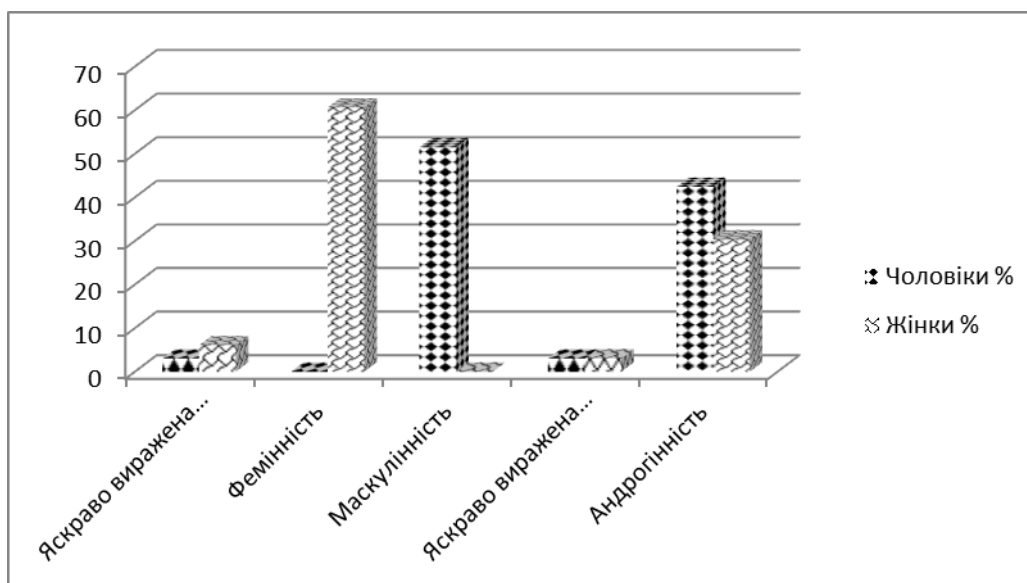
Дослідження схильності до маскулінності-фемінності у жінок показало, що у більшості жінок переважає показник фемінності (60,60%). Отримані результати свідчать про переважання у жінок таких притаманних жінкам якостей, як вміння поступатися, життєрадісність, сором'язливість, ніжність, відданість, жіночність, м'якість, довірливість тощо.

Андрогінність переважає у 30,30%. Отримані результати свідчать про переважання у жінок амбівалентних якостей, притаманних як жіночій, так і чоловічій статі.

У меншості виявлені показники яскраво вираженої фемінності (6,06%). Отримані результати свідчать про переважання у жінок жіночих якостей та відсутність чоловічих.

Яскраво виражена маскулінність виявлена у 3,03% досліджуваних. Отримані результати свідчать про притаманність жінкам яскраво виражених чоловічих якостей.

Такі результати дозволяють дійти висновку про нерівномірне розповсюдження маскулінних, фемінних та андрогінних жінок із значним переважанням останніх. Слід звернути увагу

Рис. 2. Порівняльний аналіз проявів маскулінності-фемінності у чоловіків та жінок

на те, що фемінних жінок більше, ніж маскулінних чоловіків. Можна зробити припущення, що це спричинено особливостями гендерних норм в суспільстві, що накладають обмеження на агресивність, імпульсивність та доміантність, які є традиційно чоловічими рисами та підпадають під поняття маскулінності.

Причиною нерівномірності розповсюдження маскулінних, фемінних та андрогінних жінок із значним переважанням останніх може бути трансформування суспільства та стирання чітких меж між гендерними ролями. Щоб ефективніше взаємодіяти у соціумі, особистості необхідно володіти широким спектром рис та характеристик, які включають як традиційно чоловічі, так і традиційно жіночі. Сучасна модель гендерного розподілу передбачає комбінацію традиційно чоловічих та традиційно жіночих рис особистості. Саме андрогінний тип особистості є найбільш адаптивним у сучасному соціумі, який інтенсивно трансформується та може ставити перед особистістю низку норм поведінки та взаємодії, які, як і саме суспільство, зазнають постійних змін.

Таким чином, отримані результати дозволяють зробити висновок про домінування у чоловіків показника маскулінності, а у жінок – фемінності.

Вивчення особливості поведінки в конфліктній ситуації проводилося за допомогою теста «Поведінка в конфліктній ситуації» (К. Томаса – Р. Кілманна). Результати представлені на рис. 3.

Аналіз поведінки чоловіків у конфліктній ситуації показав, що у більшості чоловіків переважає показник компромісу (42,42%). Отримані результати свідчать про прагнення

чоловіків у конфліктних ситуаціях до знаходження взаємовигідного рішення для обох конфлікуючих сторін.

Суперництво відмічено у 27,27% досліджуваних. Отримані дані свідчать про прагнення досягти задоволення власних інтересів, попри інтереси інших. Ці люди мають активність дій та вольових зусиль, орієнтуються на власні ідеали та здібності.

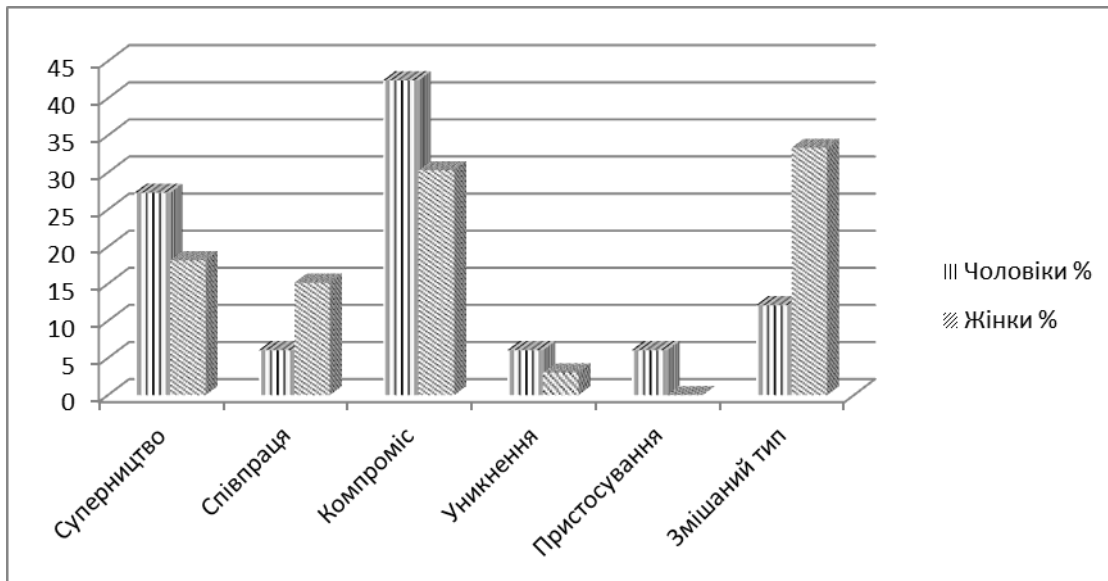
Змішаний тип представлений у 12,12% досліджуваних. Отримані результати свідчать про домінування одночасно декількох стратегій поведінки у конфліктній ситуації. Залежно від ситуації чоловіки можуть варіювати різними типами поведінки у конфлікті.

На останньому місці представлені показники співпраці, уникнення, пристосування (6,06%). Отримані результати свідчать про активну участь у розв'язанні конфлікту з відстоюванням як своїх інтересів, так і інтересів партнерів. У таких людей відсутнє прагнення до кооперації, вони пасивні у відстоюванні своїх прав через неважливість розв'язання проблеми або у безвиході.

Аналіз поведінки жінок у конфліктній ситуації показав, що у більшості жінок переважає змішаний тип (33,33%). Отримані результати свідчать про домінування одночасно декількох стратегій поведінки у конфліктній ситуації.

Показник компромісу виявлений у 30,30%. Отримані результати свідчать про прагнення жінок у конфліктних ситуаціях до знаходження взаємовигідного рішення для обох конфлікуючих сторін.

Суперництво виявлено у 18,18%. Отримані дані свідчать про прагнення жінок досягти задоволення власних інтересів, попри інтереси інших.

Рис. 3. Особливості поведінки в конфліктній ситуації (жінки та чоловіки)

Співпраця складає 15,15%. Отримані дані свідчать про активну участь жінок у розв’язанні конфлікту з відстоюванням як своїх інтересів, так і інтересів партнерів.

На останньому місці знаходиться показник уникнення (3,03%). Отримані дані свідчать про відсутність прагнення до кооперації, пасивність у відстоюванні своїх прав через неважливість розв’язання проблеми або у безвиході.

Отже, порівняльний аналіз особливостей поведінки в конфліктній ситуації жінок та чоловіків показав, що у чоловіків переважає показник компромісу, а у жінок присутній змішаний тип. Чоловіки у конфліктній ситуації прагнуть до знаходження взаємовигідного рішення для обох конфлікуючих сторін, а жінки дбають про домінування одночасно декількох стратегій поведінки у конфліктній ситуації. Залежно від ситуації чоловіки можуть варіювати різними типами поведінки у конфлікті.

З метою виявлення зв’язку між показниками агресивності, конфліктності та рисами маскулітності-фемінності використовувався метод 2 Пірсона. Отримані значущі прямі зв’язки між такими показниками у чоловіків та жінок, як вербальна агресія у жінок та індекс агресії у чоловіків ($\chi=,453$, при $p \leq 0,01$). Отже, прояви агресії у формі сварок та пліток у жінок пов’язані з проявами агресії у чоловіків.

Вербальна агресія у жінок та індекс ворожості у чоловіків ($\chi=,399$, при $p \leq 0,05$). Таким чином, агресія у формі сварок та пліток у жінок пов’язана з проявами гніву, образи та роздратованості.

Вербальна агресія у жінок та роздратування у чоловіків ($\chi=,408$, при $p \leq 0,05$). Отже, прояви агресії у формі сварок та пліток у жінок пов’язані з почуттям незадоволеності у чоловіків, роздратованістю щодо оточуючих людей.

Вербальна агресія у жінок та образа, підозрілість у чоловіків ($\chi=,398$, при $p \leq 0,05$, $\chi=,336$, при $p \leq 0,05$ відповідно). Прояви агресії у формі сварок та пліток у жінок пов’язані з почуттям образи та підозрілим ставленням до оточуючих.

Образа у жінок та непряма агресія у чоловіків ($\chi=,496$, при $p \leq 0,01$). Таким чином, почуття образи у жінок пов’язане з проявами використання агресії обхідним шляхом з метою завдання шкоди іншій людині.

Підозрілість у жінок та негативізм у чоловіків ($\chi=,391$, при $p \leq 0,05$). Отже, обачне ставлення до нових людей у жінок пов’язане з негативним світосприйняттям оточуючих людей та себе у чоловіків.

Виявлені значущі прямі зв’язки між такими показниками у чоловіків та жінок, як пристосування у чоловіків та суперництво у жінок ($\chi=,432$, при $p \leq 0,05$). Отже, чоловіки у конфліктних ситуаціях намагаються пристосовуватися до даної ситуації, а жінки конкурують з іншим учасником конфлікту.

Висновки. Порівняльний аналіз агресії у чоловіків та жінок показав, що у чоловіків та жінок переважає індекс ворожості, але у чоловіків більше, ніж у жінок. У чоловіків переважає показник вербальної агресії, а у жінок – роздратування.

Виявлено рівномірність розповсюдження маскулітних та андрогінних та малу розповсюдженість фемінних чоловіків. Серед жіночої частини вибірки більшості притаманна фемінність. Слід звернути увагу на те, що фемінних жінок більше, ніж маскулітних чоловіків.

Порівняльний аналіз особливостей поведінки в конфліктній ситуації жінок та чоловіків показав, що у чоловіків переважає показник

компромісу, а у жінок відзначається змішаний тип. Чоловіки у конфліктній ситуації прагнуть до знаходження взаємовигідного рішення для обох конфліктуючих сторін, а жінки дбають про домінування одночасно декількох стратегій поведінки у конфліктній ситуації.

Перспективи дослідження. У майбутньому ми плануємо досліджувати гендерні відмінності поведінки в конфліктних ситуаціях, можливо, на прикладі представників різних професій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іванова Т., Зозуля І. Гендерні особливості прояву тривоги та депресії. *Вісник Львівського універ-*

ситету. Серія «Психологічні науки». 2021. Вип. 10. С. 68–76.

2. Наливайко Л.Р., Марценюк Л.В. Права жінок та гендерна рівність в Україні: проблеми теорії та практики. *Приватне та публічне право.* 2022. № 1. С. 61–66.

3. Федорінова О.С., Гапочка Я.О. Гендерна детермінація вибору стилів поведінки студентами в конфліктних ситуаціях. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти.* 2022. Вип. 12. С. 118–128.

4. Хупавцева Н.О., Речун Н.В. Проблема дослідження конфліктної поведінки в юнацькому віці (гендерний аспект). *Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету.* 2018. № 11. С. 172–177.